

МЕТАФОРИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ТОМА СОЙЄРА»

Одним із завдань перекладу є досягнення функціонально-комунікативної еквівалентності текстів оригіналу та перекладу. Для досягнення найоптимальнішого балансу денотативної, конотативної, прагматичної інформації текстів оригіналу та перекладу використовують трансформації. Питання перекладацьких трансформацій не раз порушувалося перекладознавцями, зокрема: А. Федоровим, Я. Рецкером, В. Комісаровим, Л. Бархударовим, В. Виноградовим, П. Ньюмарком, О. Швейцером, О. Селівановою та ін.

О. Селіванова визначає трансформації як «перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту», та умовно поділяє трансформації на формальні та формально-змістові. Формальні передбачають зміну форми при збереженні його змісту, а формально-змістові передбачають зміну форми та змісту [1, 456]. Науковці розрізняють різні типи трансформацій в залежності від мовних рівнів: фонетичні, лексичні, граматичні, лексико-граматичні.

Метою нашої статті є аналіз метафоричних трансформацій в українському перекладі роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» (перекладач Володимир Митрофанов).

О. Швейцер диференціює метафоричні трансформації на: метафоризацію – заміну неметафоричного вираження метафоричним; реметафоризацію – заміну однієї метафори іншою; деметафоризацію – метафоричне вираження в початковому тексті замінюється неметафоричним в кінцевому [5, 138–139].

У когнітивній семантиці розглядається концептуальна метафора американськими лінгвістами М. Джонсоном, Дж. Лакоффом як розуміння однієї концептуальної області в термінах іншої. Виокремлюються дві сфери метафори: донорська і реципієнтна (поділяють цю думку Б. Рудзка-Остін, Р. Ченкі, К. Рахіліна, О. Селіванова та ін.).

О. Селіванова метафоричні трансформації відносить до формально-змістових на лексичному рівні. В їхньому складі виокремлює деметафоризацію, метафоризацію, трансметафоризацію, а також заміну компонента донорської зони за умови її збереження [2, 463].

Так, в українському перекладі роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» трапляється метафоризація – заміна в перекладі неметафори метафорою:

*Then she had a new inspiration // Тоді в неї **саянула** нова думка.*

Had a new inspiration (буквально: мати нову думку). У перекладі для передачі неметафоричного дієслова *had* (мати) використано метафору *саянути* – «перен. зненацька з'явитися, виникнути (про думку, здогад і т. ін.)» [3, т. 9, 912]. Для позначення концепту ДУМКА перекладач використовує знак концепту СВІТЛО – дієслово *саянути*.

В українському перекладі роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» також трапляється деметафоризація – заміна метафори не метафорою:

*...her tears would fall like rain... // ...з очей її **потечуть** рясні сльози...*

Автор роману «Пригоди Тома Соєра» використовує метафору-порівняння *fall like a rain*. У перекладі Володимир Митрофанов метафоричне значення *fall* замінює прямим *потечуть*, втрачаючи порівняння *like rain*, але компенсує цю втрату прикметником *рясні*.

Перекладач також застосовує трансметафоризацію – заміну донорської сфери метафори [2, 463]:

*Now an idea struck him // Раптом у нього **саянула** одна думка.*

У цьому фрагменті перекладач Володимир Митрофанов зберігає метафору, але змінює її донорську сферу. *Strike* (ударяти, бити) – «to hit somebody/something with your hand or a weapon» [4], а *саянути* – «перен. зненацька з'явитися, виникнути (про думку, здогад і т. ін.)» [3, т. 9, 912]. Автор роману «Пригоди Тома Соєра» для позначення концепту ІДЕЯ використовує знак концепту ЛЮДИНА, а перекладач – знак концепту СВІТЛО.

У наступному фрагменті перекладу відбувається заміна компонента донорської сфери метафори оригіналу:

And now at this moment, when hope was dead // Аж раптом тоді, коли він уже втратив будь-яку надію.

Метафора *dead* – «no longer alive» [4] замінена сталим виразом *втратив надію* ([Не] *утрачати* (*утратити*) [*останню*] *надію* – (не) переставати вірити в здійснення чого-небудь [3, т.5, 70]). Метафори оригіналу та перекладу мають одну донорську концептосферу ЛЮДИНА, але різні знаки цієї сфери.

У наступному фрагменті перекладач зберігає орієнтаційну (за М. Джонсоном, Дж. Лакоффом) або аксіологічну (за О. Селівановою) метафору, замінивши донорську сферу:

... the very summit of glory was reached // ... слава їхня сягнула надхмарних висот

Пор.: *summit* (вершина) – «the highest point of something, especially the top of a mountain» [4] – концепт ГОРА; *висота* – «простір на великій віддалі від землі» [3, т. 1, 495] – концепт ПРОСТІР. Перекладач підсилює образ епітетом *надхмарний*.

У наступному фрагменті перекладу спостерігаємо збереження сенсорної метафори (використання знаків одних відчуттів на позначення інших) з «конкретизацією значення з метою підсилити образ» [6, 87–91].

It would have been music to his soul to hear the whisperings // Коли б він міг почути перешіптування товаришів, воно б прозвучало для нього солодкою музикою.

Метафора *music to his soul* у перекладі підсилюється *солодка музика*. *Солодкий* – «перен. який дає відчуття приємності або виражає задоволення, радість, насолоду» [3, т. 9, 446].

Отже, Володимир Митрофанов, перекладач роману Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра», під час перекладу вдавався до метафоричних трансформацій, а саме метафоризації, деметафоризації, трансметафоризації та заміни компонента донорської зони за умови її збереження для установаження функціонально-комунікативної еквівалентності між оригіналом та перекладом.

Список використаної літератури:

1. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава:Довкілля-К, 2011. – 844 с.
3. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://sum.in.ua/>
4. Oxford Learner's Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
5. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
6. Newmark P. About Translation / Peter Newmark. – Clevedon (England) : Philadelphia Multilingual Matters, 1991. – 184 p.

Ілюстративний матеріал:

1. M. Twain The Adventures of Tom Sawyer / M. Twain. – Philadelphia, Pennsylvania: Courage Books, 1991. – 161 p.
2. М. Твен Пригоди Тома Сойєра [пер. з англ. В. Митрофанов] / М. Твен. – Харків: Фоліо, 2018. – 283 с.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Литвин І. М.

Д. С. Струнін

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАД ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

У сучасному інформаційному світі роль перекладу невіддільно зростає. Кожного дня завдяки перекладацькій діяльності передаються нескінченні потоки інформації, як на побутовому рівні – переклад художньої літератури так і на офіційному, у т. ч. міжнародному рівні (переклад офіційних заяв та звернень представників держав, міжнародних організацій, текстів проектів угод), в науковій сфері тощо. Особливості перекладу при веденні перемов, узгодженню проектів угод завжди були полем інформаційного протистояння. Необхідність